

Maalaispoika kaupungissa

- Oli lintu syttynyt tuleen ja lensi maailman yli. Suuri ja väkevä, silti siro lintu kullaa ja helmiäisen hohtoisiin höyhenyksin, uneksii **Heikki Turunen** uudessa kirjassaan Tulilintu.

Vietnamin sodan, kulttuuriradikalismien ja rauhanliikkeen sävyttämä 1960-luku on lopuillaan. Pelot on raivattu, rintamamiestalon rakennettu ja maataloudessa eletään maitojärvien, voivuorten ja peltopakettien vuosia. Ylituotannon vuoksi maanviljelijästä tulee kirokana. Sodan jälkeisten suurten ikäluokkien muutto työn perässä kaupunkien kerrostalokennoihin kiihtyy parhaaseen vauhtiinsa.

Yksi pakkomuuttajista on nuoren Heikki Turusen olinen Henkka Oinonen. Lujin sitein isiensä maahan ja luontoon juurtunut, kirjailijahaaveita elättelevä, oppimaton raivaajan poika. Hän pääsee terävän kynänsä ansiosta toimittajaksi kotilääninsä pääkaupungissa ilmestyvään maakuntalehteen, Jokikylän "Mullikkasanomiin". - Kansakoulupohjalla ottivat taloon, tuon resupekan. Pyytämällä pyysivät. Niin ujonäkönä maanmullilla vielä. Pystyykö se etes haastattelemaan, saako sanaa suusta esimerkiksi ministerin eessä. Onko se sitten niin pirun hyvä kirjottaja, jähkailivat työkaverit. Sairaanherkän taiteilijanmielen syntymälähjana saanut, homoseksuaalien ahdistelema, ujo häveliään maaseudun kasvatti ei ole naisen kanssa edennyt suukkoa pidemmälle. Saati että tietäisi, kenen joukoissa pitäisi lippuja kantaa. Mutta kaupunki, toimittajan työ sekä kokeneemmat työtoverit opettavat.

- Muodollisesti sen piti olla pikakurssi kameroiden käytössä, mutta hän kävi krapulaansa ja vuoronsa päättämiseen vedoten olutpullon pimiön lavuaarista ja juoda tursusi sen tyhjäksi seitsemässä sekunnissa, kertoo kirjoittaja ensimmäisestä kouluttajastaan.

Opit kylvetään otolliseen maaperään. Jo pari vuotta myöhemmin rikospoliisin komisario toteaa juovuspäissään tehdyistä ilkeistä kuulusteluihin kutsutulle epäilylle:

Ette te mikään toimittaja ole, eikä teistä tule. Poliisin ja yhteiskunnan vastainen rettelöitsijä ja huligaani. Ei pitäisi laskea toimituksen lähellekään.

Tuli toimitussihteri ja kirjailija

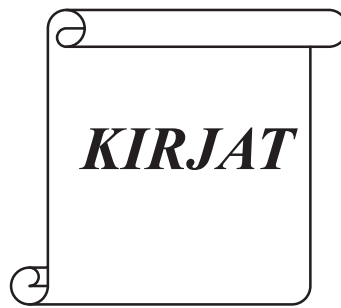
Henkan tie kynnöksiltä kaduille, toimittajaksi, toimitussihteriksi ja vihdoin koko maata kohahduttavaksi kansankuvaajaksi kulkee hullujenhuoneen porttien ja tuhannen kapakan kautta. Tulilintu kertoo myös Turusen esikoisteoksen Simpauttajan – viime vuosisadan parhaaksi esikoisteokseksi tituleeratun kirjan synnystä. Se valmistui kuitenkin vasta monien kustantajilta bumerangina palautuneiden romaaniviritelmien jälkeen. Tulilintu on kiinnostava jatkoa Hupeli- eli Korvenraivaaja-sarjan teoksille, joissa kuvataan sodanjälkeistä rakentamisen aikaa rintamamiestilalla. Tuhannet suuriin ikäluokkiin kuuluvat tunnistanevat kirjasta omat sopeutumisvaikeutensa, epävarmuutensa ja vuosikymmenien taakse jääneen nuoruutensa. Monilla sopeutuminen lienee ollut Henkkaa helpompaa. Kirjassa on monia yhtäläisyyksiä vuonna 1987 ilmestyneen Maan veri – kirjan sekä vuonna 2003 julkaistun Propojan valssin kanssa. Taustaa näille kirjoille antaa vuonna 2005 ilmestynyt Yö kevään kuun.

Heikki Turunen on maaseudun puolustaja. Hän ammentaa aiheensa elämästä ja kirjoittaa ne mielenkiintoisesti ja elävästi. Turunen on aliarvostettu kirjailija, vaikka hän kuuluu selkeästi sanataiteilijoiden eturiviin. Lauseiden pituudesta ja rönsyilystä häntä on syytetty - ja "virheitä" on näköjään uusimmissa kirjoissa karsittukin - mutta antaisin taiteilijalle vapautensa. Parhaimmillaan ne rönsytkin ovat runoa.

Rehellinenkin hän on arvioidessaan itseään: "Lähestyn kirkkauteen kaupunkia ja edeskäyneitä ystäviäni hiukan onnaldellen, titaania vain pallonivel lonkassa, omiensa ja ikäpolvensa unien auringossa Varis-Nikolaiksi palanut Feeniks. Parhaansa ja kauneimman itsestään lukijoille luovuttanut kynttilänsä jalka, oman tulensa tuhka, parhaina päivinä parikin söpöläistä ottanut naavanharmaa happo, jolla ei enää mene sängyssä hirveän hyvin".

Heikki Turunen: Tulilintu. Nuoruutemme kronikka. WSOY 2009, 414 sivua.

ARMAS HÄRKÖNEN

U
i
s
t
i
m
e
t

jonossa

Eräkirjailija ja ammattivalokuvaaja Juha Jormanainen toteaa, että uistin on enemmän kuin pelkkä puinen tai metallinen kalanpyyntiväline. Se voi olla tärkeä osa ihmisen historiaa.

- Vieheisiin liittyy lukematon määrä tarinoita, muistoja, tunteita ja tunnelmia. Uistin, jota kalastaja käyttää, kertoo hänestä paljon ihmisenä ja kalastajana, hän arvelee.

Jormanainen on kirjoittanut ja Gummerus on kustantanut kirjan "50 parasta uistinta kautta aikojen". Esipuheessa kirjailija kuitenkin huomauttaa, ettei kirja ole ehdoton totuus, "sillä sellaista ei ole olemassa". Kirjoittaja kuuluu selkeästi niin sanottujen jalokalojen pyytäjiin.

- Lukija huomaa, ettei kirjasta löydy montaa viehettä, jota suositeltaisiin kirjolohelle. Se johtuu siitä, että mielestäni kirjolohi on enemmänkin uiva lenkkimakkara kuin kala, hän väheksyy.

Lohinäkökulmasta huolimatta ihmeen monta Jormanaisen TOP -10 listan viehettä löytyy myös tällaisen jänkäkoiran pyytäjän pakista. Listan ykkönen on Nils Master Invincible, seuraavina tulevat Räsänen, Bete Krokodil, Professor, Rapala Original, Smeds, Atom, Toby, LGH-vaappu ja Mepps Aglia – lipat. Listan 36. uistin on Turus-Ukko, jonka kehittäjä suurhaukien pään menoksi joensuulainen Jorma Turunen 1980-luvun lopulla.

Jormanaisen uistinkirja kuvineen on mielenkiintoista historiaa ja jouhevaa luettavaa aikoina, jolloin ei itse ole liottamassa suosikkivieheitään vesistöjen varrella. Yhden lipan olisin, ja vieläpä melko alkupään listaa lisännyt, nimittäin uutta tulemistaan tekevän Calico Catin.

Juha Jormanainen: 50 parasta uistinta kautta aikojen. 126 sivua. Gummerus Kustannus Oy.

ARMAS HÄRKÖNEN

Mestari synnyinsijoillaan

Lauri Herman Päätalon ja hänen vaimonsa Priitta Stiinan (o.s. Neulikko) kattilakuntaan Taivalkosken Jokijärvellä syntyi 11.11.1919 - elikkä 90 vuotta sitten poikalapsi. Muutamaa viikkoa myöhemmin sylikummiksi lupautunut Karjalais-Viinu peitteli pojan Päätalon perheen silloisen hyyrytalon, Mäkelän porrasten edessä vesikelkan päälle laitettuun pärekoriin, pujotti vetojokun silmukan olkukseensa, ja lähti laskemaan rantatörmää tuiskuiselle Väliperälle. Kelkan perässä sivakoi äiti, jota jokijärveläiseen tapaan kutsuttiin Riitaksi. Isä Herman eli Herkko piti lapsenristiäisiä ja varsinkin kinkereitä sen verran akkamaisina touhuina, että jäi kotimieheksi.

- Mutta poika kastettiin sillä reissulla. Toimituksen teki ylitöinä kinkerien päälle kirkkoherra Kortekangas. Ja nimeksi merkittiin kirkonkirjaan Kaarlo Alvar. Koska synnyin huonemiehenä asuvan metsätyömiehen pojaksi, alettiin minua kutsua Kalleksi, kirjoittaa Päätalo vuonna 1971 ilmestyneessä "Huonemiehen poika" - teoksessaan.

Nälässä ja kunnan jauhoilla kasvaneesta pojasta tuli jo nuorukaisten kirjoissa ollessaan eturivin metsätyömies. Sotien jälkeen hän hakkasi Messukylän laitamalla halkoja, siirtyi sitten rakennustyömaille sekatyö- ja kirvesmieheksi, luki rakennusmestariksi, alkoi kirjoittaa kirjoja ja päätyi lopulta Tampereen kaupungin suurimaksi yksityiseksi veronmaksajaksi. Päätalo julkaisi 39 romaania, kolme kertomuskokoelmaa sekä kolme näytelmää, jotka nostivat hänet ennennäkemättömäksi kansansuosikiksi. Hänen tuotantonsa ytimen muodostavat 26-osainen omaelämäkerrallinen Iijoki-sarja sekä viisiosainen Koillismaa-sarja. Sarjan avausosa "Koillismaa" (Gummerus) julkaistiin syksyllä Päätalon 90 juhlavuoden kunniaksi uudistettuna, historiallisin valokuvien kuvitettuna laitoksena.

Paluu juurilleen

Päätalon esikoisteos, vuonna 1958 ilmestynyt "Ihmisiä telineillä" kuvasi kaupungin rakentajia työssään. Hän aloitti Koillismaa-sarjan ensimmäisen teoksen kirjoittamisen jo vuoden 1957 puolella. Tuolloin esikoisteoksen käsikirjoitus oli vielä kierroksellaan kustantajien kriittisten katseiden edessä. "Ihmisiä telineillä" menestyi hyvin, mutta toisen romaanin kirjoittaminen "takkusi" väliin samalla tavalla kuin ensimmäisenkin.

- Ilmeistä on, ettei tämä romaani ole vielä tämän syksyn sadoksi riittävän kypsä, kirjoitti maisteri Ville Repo elokuussa 1959 käsikirjoitukseen tutustuttuaan. Ensimmäisen sydänkohtauksensa jo kokenut kirjoittaja tunsu itsekin, ettei kirjoittaminen ole oikeilla jengoillaan. Mutta yhteistyö Gummeruksen Ville Revon kanssa kantoi hedelmää, ja loppusyksystä 1960 kirja oli lukijoiden ulottuvilla. "Koillismaa" -teoksessa eletään 1930-lukua levottoman luonnon keskellä. Selkoseen saapuu viiltävän kylmänä pakkasiltana tuntematon mies, joka on lähtenyt Tampereelta pakoon pulavuosia ja entistä elämänsä.

"Oli kirkasta. Suorastaan aavemaisen valoisaa."

Edessä on outo ja ankara Koillismaa ja sen värikkäät ihmiset. Tulokas kohtaa matkallaan hintelän nuoren pojan, Kauko Sammalsuon. Juuri kansakoulunsa päättänyt poika yrittää isänsä kuoleman jälkeen pitää koossa perhettään. Näiden ihmisten ympärille kietoutuvat monen muun kyläläisen vaiheet, joita Päätalo kuvaa rikkaasti ja tenhoavasti.

"Selkosen hiljaisuus oli painostava. Mies, joka taivalsi kävelen tietä, kuuli vain omien askeltensa parkaisevat narskahdukset. Joskus sentään räiskähtivät myös tienvarren puissa kiristävän pakkasen paukut. Kuu oli kiivennyt korkealle. Sen punertavan keltainen kehä ei ollut tänä iltana vähääkään vääntynyt tai muotopuoli. Oli kirkasta. Suorastaan aavemaisen valoisaa." Päätalo palasi kirjoissaan toistuvasti synnyinsijoiden ja hän toimi myös Taivalkosken kunnan rakennusmestarina vuosina 1951 – 1952. Lukuisten sairauksien vaivaama mestari siirtyi ajasta iäisyteen marraskuun 20. päivänä vuonna 2000.

Kalle Päätalo: Koillismaa, 584 sivua. Gummerus Oy 2009.

ARMAS HÄRKÖNEN